

Arqueologia

Pere de Palol, una vida dedicada a l'arqueologia

Aurora Martín

Visita del Primer Curs d'Empúries al monestir de Sant Pere de Rodes el 1947: A. Panyella, N. Lambòglia, M. Tarradell, L. Pericot, R. Apraiz, P. de Palol, L. Panizzi i M. Muntañola.

El passat 4 de desembre de 2005 va morir a Barcelona el professor Pere de Palol, un dels grans arqueòlegs del nostre país, autor d'una extensa, sòlida i valuosa obra científica realitzada al llarg de més de seixanta anys, bona part de la qual en un camp, l'arqueologia cristiana, en què va ser pioner i encara ara n'és l'especialista més significatiu de l'Estat.

Reconegut investigador de prestigi internacional va ser, alhora, un gironí il·lustre. Nascut a Girona l'any 1923, fill de l'escriptor i poeta Miquel de Palol i nét del també escriptor

Pere de Palol, es va sentir sempre molt lligat a aquesta ciutat, igual que a la població d'Agullana, de la qual era originària la seva mare, i on feia també freqüents estades. Tot i la seva inicial vocació per a l'escultura, els antecedents familiars (el seu pare i el seu avi també s'havien dedicat de forma puntual a l'arqueologia) i la seva innata vocació el van encaminar cap a aquesta professió, a la qual dedicà la seva vida, tal com reconeixia l'any 2002, el dia que va rebre el Premi d'Arqueologia Catalana Pàtera d'Honor.

La Universitat de Barcelona va crear per a ell una càtedra d'arqueologia paleocristiana, primera i fins ara única a l'Estat espanyol

Els anys de formació

Durant els seus anys de formació a la Universitat de Barcelona va ser deixeble d'un altre gran arqueòleg gironí, el professor Pericot, i també del Dr. Almagro, professor de la mateixa universitat i director del Museu Arqueològic de Barcelona i del d'Empúries en aquella època. També va conèixer dos antics alumnes del professor Bosch Gimpera: Joan Maluquer de Motes, futur col·lega seu a la universitat, i Mercè Muntañola, que al cap d'un temps es convertí en la seva esposa i la seva millor col·laboradora. En aquells mateixos anys va ser company d'estudis de Tarradell, Arribas, Glòria Trias, August Panyella o Ripoll, personalitats que, juntament amb ell, formaren part del que s'ha anomenat escola d'arqueologia de Barcelona, i que foren un important nucli de desenvolupament de la recerca arqueològica de Catalunya durant els anys de la postguerra i en els primers intents d'obertura al món científic internacional, des d'un difícil marc cultural i social.

Palol va iniciar la seva vida professional universitària el 1945, primer com a professor ajudant, més endavant com a adjunt i finalment com a encarregat de càtedra a la Universitat de Barcelona, tasca que va compaginar amb la direcció del Museu Arqueològic Provincial de Girona, i amb una important col·laboració al Museu Arqueològic de Barcelona i a les excavacions i els Cursos Internacionals d'Arqueologia d'Empúries, que varen ser importants per a ell precisament perquè el varen posar en contacte amb els grans especialistes europeus sobre món visigòtic i paleocristià que venien a participar-hi com a professors convidats. Si en un primer moment aquests investigadors varen ser els seus mestres, ben aviat van esdevenir els seus col·legues.

Pere de Palol i Salellas.
(Girona, 1923-
Barcelona, 2005).

Agullana, Serinyà, Roses

A partir de 1943 va realitzar les primeres excavacions a la necròpolis hallstàtica d'Agullana, a les quals van seguir treballs a Serinyà, a dòlmens de l'Alt Empordà, al Cau de les Guilles de Roses... Els més importants, però, que li van obrir el camí de la seva futura especialització professional van ser els treballs a Roses, a la Ciutadella, en col·laboració amb Pericot, Riuró i Oliva, i molt especialment els que va portar a terme al *castnum* d'època visigòtica de Puig Rom, reprenent la tasca que hi havia realitzat l'any 1917 Folch i Torres per encàrrec de Bosch Gimpera.

Una repassada als títols de la seva ingent obra científica que s'inscriuen en aquest període permet copsar ja, de manera clara, el que constituirà una constant en la seva recerca: el fet que al costat dels treballs que, de forma creixent, corresponen a la seva especialització principal en el camp de l'arqueologia cristiana, del romà tardà i alt medieval, se'n troben altres, menys nombrosos, però també importants, sobre prehistòria, i al costat d'aquests, altres sobre patrimoni, sobre metodologia arqueològica o sobre museologia, fet que li donava peu a dir, tot fent broma, que era una mica tastaolletes. La recerca que va encetar en aquests anys a Agullana, o a Puig Rom i molt especialment un altre dels temes que van constituir un important tema del seu interès científic, l'estudi del magnífic tapís de la Creació de la catedral de Girona, es troben després de forma recurrent en la seva tasca com a investigador al llarg de tota la seva vida professional, tal com es pot comprovar a la seva bibliografia.

Catedràtic d'arqueologia

L'obtenció de la càtedra d'arqueologia de la Universitat de Valladolid l'any 1956, tot i el trencament que va comportar amb la recerca que havia fet fins aquell moment, li va permetre assolir una autèntica plenitud professional. Com a professor universitari la seva feina va ser molt rellevant, i en aquesta època, entre moltes altres iniciatives, va crear la revista especialitzada *Boletín del Seminario de Arte y Arqueología de Valladolid*. De la seva capacitat com a mestre, igualment com passà després a Barcelona, n'ha quedat una munió de deixebles seus que han estat prestigiosos i reconeguts investigadors.

Com a catedràtic d'arqueologia va ser nomenat delegat de zona del Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas, responsable d'una extensa àrea que comprenia fins a la cornisa cantàbrica i Euskadi. En

aquest territori va desenvolupar la seva recerca de camp en els següents catorze anys, fins al seu retorn a Catalunya. S'observa ara també com, al costat de les grans excavacions en jaciments romans, entre els quals s'ha de destacar la gran obra que va fer a la ciutat romana de Clunia, o les excavacions a diverses vil·les romanes, la important atenció que va dedicar a jaciments de la prehistòria recent i protohistòrics. Els treballs a la Meseta varen procurar una obertura de les seves línies de recerca cap a nous camps d'estudi.

En aquesta etapa de la seva vida professional veuen la llum algunes de les seves grans obres, com l'*Arqueologia Cristiana de la Espanya Romana*, publicat el 1967, però encara vigent en molts aspectes.

Retorn a Catalunya

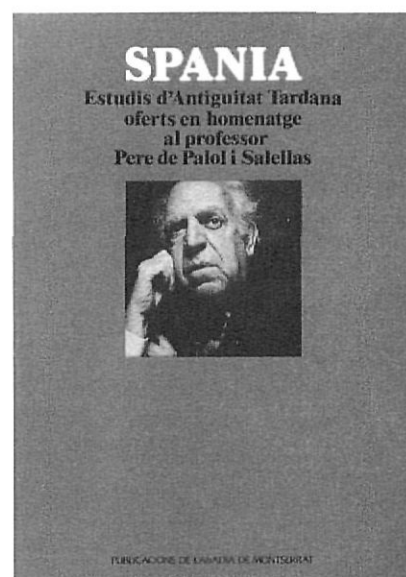
L'any 1970 va retornar a Catalunya, quan va ser creada per a ell, a la Universitat de Barcelona, una càtedra d'arqueologia paleocristiana i de l'alta

edat mitjana, la primera i fins ara única a l'Estat espanyol. Els anys posteriors, la coincidència al Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona de Palol amb Maluquer i amb Tarradell va donar una nova empenta als estudis arqueològics a Barcelona, en aquest moment capdavanters a l'Estat.

Ser alumne d'aquest departament en aquells anys va ser un autèntic privilegi.

Les classes del Dr. Palol, en concret, eren un model de rigor i de mètode, amenitzades, però, per una extraordinària facilitat de comunicació i per la passió i el punt de sornegueria que hi posava. Per altra banda, un altre valor afegit, per als estudiants que ens volíem dedicar a l'arqueologia en uns anys en què les excavacions arqueològiques no eren ni de bon tros tan habituals com ara, era la possibilitat que ell ens oferia d'ampliar la nostra formació amb les pràctiques a les seves campanyes arqueològiques.

Inauguració de la Sala d'Empúries al Museu Arqueològic de Girona el dia 25 d'octubre de 1944. Palol és el tercer per l'esquerra.

Portada del volum d'homenatge a Palol per part dels seus deixebles, l'any 1988. Edició de 1996.

El Segrià, Mallorca, Menorca

El definitiu trasllat del Dr. Palol a Barcelona no va significar, com sí que havia passat amb la marxa a Valladolid, el trencament dels projectes d'arqueologia de camp dels seus anys a la Meseta. Per això, al temps que reprenia les excavacions a Agullana, i anys més tard a Puig Rom, o que n'iniciava de noves a Catalunya, com a Bòvalar, al Segrià, i a Balears a Son Peretó —a Mallorca— i a Fornells i Son Bou —a Menorca—, durant molt temps va continuar dirigint els treballs a Clunia, on a més de les excavacions va posar en funcionament un magnífic projecte de centre de recerca, museu i museïtzació del jaciment, que s'ha de considerar una de les seves tasques de major volada.

A la Universitat de Barcelona Palol, a més de la docència, hi va portar a terme moltes altres tasques: va ser director del Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia, director de l'Institut d'Arqueologia i Prehistòria, actualment desaparegut, i vicedegà de la Facultat de Geografia i Història. La seva jubilació l'any 1988 no el va apartar de la universitat, en la qual va romandre com a professor

La tasca del professor Palol va ultrapassar de molt l'activitat acadèmica i la de recerca pura per estendre's a nombroses activitats culturals i cíviques

emèrit fins al 1995. De qualsevol manera, el seu adéu definitiu a la vida acadèmica tampoc no representà l'acabament de la seva fecunda tasca professional, ja que fins al final de la seva vida ha continuat treballant en la seva investigació arqueològica que tant l'omplia de satisfacció. Entre els seus darrers treballs de gran volada es troba la direcció científica del volum *Del romà al romànic* de l'obra *Catalunya romànica*. L'any 2004 va veure la llum el seu darrer treball, publicat a la Sèrie Monogràfica del Museu d'Arqueologia de Catalunya-Girona, una monografia que sota el títol *El castrum del Puig de les Muralles de Puig Rom* (Roses, Alt Empordà), aplega tots els treballs que va fer ell i els de Folch i Torres en el jaciment. A més, va deixar enllestides encara dues monografies arqueològiques més, una sobre els treballs fets a Agullana en els anys setanta, elaborada en col·laboració amb l'arqueòloga A. Toledo, i una altra sobre el jaciment paleocristià de Bovalar. Aquestes obres es preveu que veuran la llum en el curs d'alguns mesos. A més, deixa preparades les seves memòries, tal com ha manifestat el seu fill, l'escriptor Miquel de Palol.

Els lligams amb Girona

La tasca del professor Palol, però, va ultrapassar de molt la seva activitat acadèmica i la de recerca pura. La llista de les seves activitats i mèrits seria llarguíssima, i aquí només n'esmentarem alguns, entre els quals, i fent relació amb el seu lligam amb la ciutat de Girona, s'ha de recordar que durant molts anys va ser membre de l'Institut d'Estudis Gironins, del qual va ser-ne president des del 1978, i que li va retre un homenatge amb la celebració d'un Congrés l'any 1995 sobre el tema «Hispania i Roma. D'August a Carlemany», publicat en els volums

M. Oliva, E. Ripoll, M. Muntañola i P. de Palol, en un dinar a Empúries.

XXXVI a XXXVIII dels Annals de l'Institut. Membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 1978, va presidir-ne la Secció Històrico-Arqueològica entre 1989 i 1995. També va ser membre del Consell Assessor d'Arqueologia de la Generalitat.

La projecció internacional de la seva recerca va donar importants fruits i durant molts anys va participar en tot els esdeveniments científics que es varen fer sobre la seva especialitat. L'any 1969 va aconseguir portar a Barcelona el VII Congrés Internacional d'Arqueologia Cristiana, ell mateix va ser el fundador i president de les Reunions d'Arqueologia Paleocristiana Hispànica, i l'any 1993 va presidir el XIV Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica celebrat a Tarragona.

Probablement és, junt amb Bosch Gimpera, el nostre arqueòleg més internacional, i la seva vàlua ha estat reconeguda per la gran quantitat de distincions i reconeixements que al llarg del temps ha rebut tant d'acadèmies i institucions de l'Estat com

estrangeres. Entre les primeres, va ser membre de la Real Academia de la Historia i de l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. L'any 1996 els seus deixebles li van dedicar el volum *Spainia. Estudis d'antiguitat tardana oferts en homenatge al professor Pere de Palol*. Entre els reconeixements internacionals, s'ha de dir que va ser membre del Comitè Internacional per a l'Estudi de l'Alta Edat Mitjana Occidental, del Deutsches Archäologisches Institut, va ser nomenat doctor honoris causa per l'Acadèmia Pontifícia Romana d'Arqueologia, o va rebre el Prix Duseigneur de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres de Paris.

Les línies precedents mostren només una petita part del que ha significat Pere de Palol per a l'arqueologia catalana i internacional. Els que vàrem tenir la satisfacció de ser els seus alumnes el recordarem sempre amb afecte i agraïment.

Aurora Martín és directora del Museu d'Arqueologia de Catalunya-Girona i exalumna de Pere de Palol.